

sünk akkor tölti be hivatását, ha kegyelmi hatóerejű szakramentális jele és közvetítője lesz az üdvözítő isteni ígérek, vagyis itt és most közli a Krisztusban beteljesedett isteni életközösséget.

+

Befejezésül a zsinati tanításnak még csak egy mélyen emberi és lényegesen bibliai szempontjára hívjuk föl a figyelmet. A zsinati rendelkezésben azt olvassuk, hogy Isten „szeretetének gazdagságából mint barátaihoz szól az emberekhez, társalog velük, hogy őket meghívja és befogadja a saját közösségébe”. (IK, 2) Nos, ha az emberszerető Istennek ez a baráti szava szólal meg igehirdetésünkben, akkor minden bizonnyal „a hit engedelmességgel” (Róm 16, 26) fognak válaszolni hallgatóink az isteni szóra, s megtalálják benne életük végső értelmét: az életközösséget Krisztusban Istennel.

Norbert Lohfink

A SZENTÍRÁS MEGÉRTÉSE

Hogyan lesz a modern embernek hozzáférhetővé a Biblia?

A Biblia igen régi könyv. Ez egymagában is vonzóvá teheti bizonyos embereknek, másoknál viszont megnehezíti a hozzáférhetőséget. Ezeknek a Biblia közelebbi megismeréskor végtelenül idegennek, tájékozatlannak, sőt tévesnek tűnhetik. Megrémülnek, milyen kevés egyezik meg benne a mi tudásunkkal és világvégünkkel; milyen kevésbé felelnek meg szenvedélyei a mi életérzésünknek; milyen áthatolhatatlanok számunkra bizonyos ábrázolásmódjai. Mindannyiunkat mélységesen elidegeníthetnek az Ószövetségben az Isten nevében viselt háborúk, az átokszóltárok és a remény földies jellege. Súlyosbítja az ilyen jellegű nehézségeket, hogy a Bibliát rendesen nem úgy olvassuk, mint akármelyik más régi könyvet, hanem mint Isten ígését, amelytől nem tévedést várunk és azt sem, hogy ilyen kevés köze legyen hozzánk.

Ezt a nehézséget nemcsak türelemmel, kitartással és hittel kell legyőzni, hanem tájékozódással és világos elvekkel is. Azért a következőkben részletesen beszélünk erről. Egy alapvető jellegű tisztázással kezdjük.

A Biblia:

Isten szava mint emberi szó

Pál az Ószövetség könyveit „Istentől ihletett írásoknak” nevezi (2 Tim 3, 16). Péter második levelében olvassuk: „Emberi elhatározásból sohasem született jövendölés, hanem a Szentlélektől sugallva, Isten megbízásából

beszéltek a szent férfiak". (2 Pét. 1, 21) Az Ószövetség keletkezésének megmagyarázására egy képet is használnak: a bibliai könyvek szerzőit Isten ihleti, tehát befogadják Isten Lelkét és ez azután belülről ösztökéli őket beszédre és írásra. Ezt a képet használjuk még ma is, amikor azt mondjuk az egész Szentírásra, hogy Istentől „inspirált”, sugalmazott.

Középkori bibliai kéziratokban gyakran találkozunk egy másik képpel. Egy evangélista ül ott és ír. Keze a betűt rója, fejét hallgatózza hajtja meg. Válsán egy galamb ül, a Szentlélek szimbóluma. Ő súgja fülébe a szavakat, amelyeket le kell írnia. Ez tehát képies ábrázolása annak, hogy a Szentírást Isten „diktálta”. A bibliai szerzőket „titkároknak” gondolták.

Sohasem szabad felednünk, hogy mindkettő csak hasonlat. Mint hasonlatoknak megvan az értékük, de a veszélyük is. Az a veszélyük, hogy az emberi közráműködést a Szentírás keletkezésében lebecsüljük. Ha Isten „eszközül” használt egy embert, az egészen más dolog, mintha egy ember tesz eszközévé egy másikat. Aki a másikat eszközévé teszi, lealacsonyítja azt; ha Isten használ egy embert eszközéül, felmagasztalja. Az ember rabszolgájának nem lehet akarata, le kell mondania saját működéséről. Akit Isten fogad szolgálatába, az éppen az Ő szolgálatában fejtheti ki saját szabadságát és működését. Ez a mondat paradoxon hangzik. Mégis helyes, azért, mert Isten nem a világon belüli lény, hanem egészen más birodalomból való Valaki módjára viszi végbe művét az egész földi valóságban és azon keresztül. Ha egy könyvön két emberi szerző dolgozott, akkor a kész műben pontosan meg lehet és meg kell különböztetni az egyiknek, meg a másinak a részét. A Bibliában nem lehet ilyen részszerzőségeket megkülönböztetni, jöllehet azt kell mondanunk, hogy itt is kettős szerzőségről van szó: az emberiről és az isteniről. Minden bibliai könyv egészen Istentől való és egészen Isten Igéje; ugyanakkor azonban mégis egészen emberi szerzőjétől is való, és egyetlenegy mondat, egyetlenegy gondolat sincs, amiről azt lehetne mondani, hogy nem az emberi szerzőtől, hanem csupán Istentől származik. Sőt még élesebben így kell megfogalmaznunk: éppen, mert a könyv olyan nagyon Isten műve, azért mindenestül a szóbanforgó ember műve; éppen ezért juttott teljesen kifejezésre a könyv megfogalmazásában ennek az embernek szabadsága és sajátossága.

Ezek a megfontolások nem egészen újkeletűek. Már a középkorban, amikor a bibliai kéziratokban a fülbesúgó galamb miniatúráit festgették, így írt Aquinói Tamás, a teológus: „A Szentírás az istenit azon a módon adja elénk, ahogyan az emberek szokták kifejezni magukat.” Ezt a mondatot XII. Pius idézi „Divino afflante Spiritu” kezdetű bibliai enciklikájában.

Minden oldalról át kell gondolni a Szentírásban való emberi részvétel korrekt felfogását. Csak így kerülhetjük el, hogy hamis várakozással üssük fel a Bibliát.

Igazi és teljes értelemben emberi szó

1. A Szentírás könyve szerzőjének nem kellett föltétlenül tudnia arról, hogy Isten különös befolyása alatt jár el. Pl. az Újszövetség levelei mindenestül mint alkalmi iratok keletkeztek, egészen konkrét ügyekből kifolyólag. Természetesen egyes szerzőknek különleges kinyilatkoztatás-élményei voltak amelyeket azután írásaikban örökítettek meg. De nem kellett mindig így lennie. Az olyan bibliai könyvnek, amely csak emberi hagyományokat foglalt össze, vagy csak a szerző „saját” megfontolásából jött létre, nem kell ezért kevésbé sugalmazottnak lennie, mint az olyannak, amelyet kinyilatkoztatási élmények előztek meg.

A bibliai „inspirációt” tehát nem szabad a művészek és költők „inspirációjával” sem összetéveszteni.

2. Semmi sem kényszeríti arra Istent, hogy a Biblia könyveinek szerzőségét csak híres személyiségekre bízsa. A későbbi zsidó és keresztény hagyomány ismeretlen szerzőjű könyveket szívesen tulajdonított jelentős embereknek, mint pl. a „Pentateuchus”-t Mózesnek. (A kifejezés a „pente” = 5 szóból származik, gyűjtőfogalom Mózes öt könyvére.) Ha a modern kutatás jogos megfontolásokból kifolyólag egyes esetekben kételkedik ezeknek az emberi hagyományoknak helyességében, ennek semmi köze Isten dicsőségéhez.

Még akkor is, ha a bibliai szöveg kifejezetten megnevez egy bizonyos szerzőt, a bibliai tudomány bizonyos esetekben szkeptikus az ilyen kijelentéssel szemben. Ez azzal függ össze, hogy a régi korokban nem tartották olyan jelentősnek az emberek egy könyvnek saját nevükkel való kiadását, mint ma. Volt, amikor szívesebben jelentettek meg egy könyvet egy régi híres ember neve alatt. Eleve számolnunk kell tehát azzal, hogy egyes bibliai szerzők híres embereknek, mint Mózesnek, Dávidnak, Salamonnak, Péternek vagy Pálnak a szájába adták műveiket. Minthogy abban az időben ez szokás volt, nem tarthatjuk ezt az un. „pseudo epigráfiát” sem tudatos félrevezetésnek, sem hazugságnak. Akkor azonban Istenhez sem méltatlan, hogy a Szentírásban néhány ilyen jellegű könyv is található. Ma persze részleteiben sokszor nehéz az ilyen szerzői kérdéseket eldönteni. A „sugalmazottság” tekintetében azonban ez mellékes is.

3. Arra sincs ráutalva Isten, hogy egy könyvet egyetlen szerzővel, egy-csapásra hozasson létre. A „sugalmazottság” fogalmának nem mond ellent az olyan könyv, amelyet évszázadokig írtak, mindig újból kiegészítettek és átdolgoztak.

Említsük meg itt példaként az Ószövetségből a Pentateuchust és több próféta könyvet. Az evangélisták szilárdan kialakult hagyományokat dolgoznak fel Jézus tetteiről és szavairól, amelyeket az őskeresztény egyházközségek több évtizeden át éldszóval adtak tovább. Eközben természetesen

sokféleképpen megrövidítették, kiegészítették és átalakították. Kezdetben csak az élő, tanító és szentségeket kiszolgáltató egyház volt, ennek Igehlrdetése szűrödött le azután a Szentírásban.

A Biblia olyan korból származik, amelyben az élőszavas szerkesztés és az emlékezetből való továbbadás még sokkal nagyobb szerepet játszik a mainál.

4. Nincs a Bibliában saját „isteni nyelv” és saját „isteni stílus”. Minden könyve emberi szerzőjének nyelvét és stílusát tükrözi.

A nyelv mindenekelőtt a könyvek keletkezési idejével függ össze. Így a Bibliában 3 nyelv követi egymást: héber, arám, görög. Az Ószövetség héber nyelvében több helyesírási és nyelvi korszak tükröződik és különféle nyelvjárások is. Itt azonban némi kiegyenlítőds történt a szöveg későbbi egységesülésével a bibliai szöveg továbbadása során.

Az ókorban nem törekedtek annyira az egyéni stílusra, mint ma. Ugyanakkor a különböző irodalmi műfajoknak szilárdabb nyelvi és stilisztikai kellei voltak, mint ma. A levelek, elbeszélések, dalok, törvénykönyvek, imádságok, filozófiai fejtegetések, stb. nyelve és formája hagyományosan meghatározott volt. Aki azt akarta, hogy megértsék, annak a konvenciókhoz kellett magát tartania (vö. pl. Pál leveleinek ezekhez az adottságokhoz alkalmazkodó bevezetését és befejezését).

A bibliai szerző nyelvének és stílusának minősége különböző lehet. A Bibliában a világirodalom csúcspontjai is megtalálhatók. Más részek viszont nem emelkednek az átlag fölé.

Ha fordításban olvassuk a Bibliát, akkor nem tűnnek föl annyira ezek a különbségek, mert erős fordítói egyéniségek (pl. Luther Márton) az egész Bibliát saját, személyes veretű nyelvük köpenyébe burkolják. Csak az eredeti szövegek olvasása mutatja meg a különbségeket egész kiterjedésükben.

5. Isten olyan módon teszi meg kijelentéseit a Bibliában, ahogyan emberi nyelven általában kijelentéseket teszünk. Igaz, hogy tudományos kijelentéseket is lehet tenni emberi nyelven. Akkor minden alkalmazott fogalmat pontosan meghatároznak és az összes fogalmak pontos vonatkozásban állnak egymással. Egy tudományos jellegű mondat elemzésekor pontosan meg lehet mondani, mit mond ki és mit nem mond ki a szerző. A Bibliában is előfordulhatnak ilyen jellegű kijelentések, mindenekelőtt az Ószövetség jogi szövegeiben. De rendes körülmények között emberi nyelven nem tudományos kijelentéseket teszünk, és ezek is már föltételeznek átfogó és hordozó közeg gyanánt egy más jellegű megismerést és beszédet, amelynél valahogyan mindig a világ egésze forog szóban. Ilyenkor minden szavunk sokdimenzióju; egyiknek sincs értelme anélkül, hogy a legkülönbözőbb viszonyba ne lépne az összes többi lehetséges szóval; egy kijelentést sem tehetünk anélkül, hogy egyszersmind ne jelentenénk ki és ne helyeselnénk több-kevesebb Intenzitással egy egész csomó más tárgyi tartalmat. Természetesen általában

a Biblia kijelentései is ezt a bonyolult szerkezetet hordozzák, amelyben mi olyan magától értetődően mozgunk. Minél erősebb művészi formát ölt egy szöveg, annál erősebb a benne fölcsgengő világ. A Biblia nyelve nagymértékben művészi jellegű.

Hamis dolog lenne megfosztani a Biblia hétköznapi és művészi nyelvét a maga dimenzióitól. Itt maga az Isten nem tudományos és jogi nyelven szól, hanem kiszájtítja mindazt a jelentési mélységet, mindazt a szikrázó és hátérben meghúzódót, mindazt a homályt és nyíltságot is, amit az ilyen nyelv magában rejthet. Nem szabad azt kérdeznünk: tulajdonképpen mit akart itt mondani az Isten? Ez a nyelv nem tudományos tételek burka, amelyet el kellene távolítani, hogy a lényegig hatoljunk, hanem ez maga a kijelentés.

Másrészt a rendes emberi beszédnek az is sajátossága, hogy nem mindent állít ugyanolyan nyomatékkaal, amint kimond. Valami meghatározott érzelmi középpont van és minden mást csak azért mondunk ki ezzel együtt, hogy az értelmi középpontot érthetően közölhessük. A mellékesen kijelentett dolgok birodalmában sokkal inkább hajlamosak vagyunk revízióra, mint az értelmi középpontot illetőleg, amiről szó van. Így pl. nem jelenthetjük ki megfelelő módon, hogy Isten teremtette a világot, ha nem adunk egyszerűs-mind határozott képet a világról és felépítéséről. De ha a tudomány haladása megváltoztatja a világképet, szívesen hajlandók vagyunk a kijelentéseknek ezt a részét revidiálni, anélkül, hogy ezzel vissza kellene vagy vissza akar-nánk vonni a kijelentés értelmi központját, vagyis azt, hogy a világot Isten teremtette. Ez a következő megfontoláshoz vezet:

6. A Biblia könyvei mint, emberi könyvek azoknak az embereknek a tudását, világképét, életérzését tükrözik, akik írták és akiknek írták. Isten nem szakította ki a bibliai szerzőket a történeti adottságokból, nem állította őket időfelettségbe.

Gondoljunk mindarra a tiplikusan keleti dologra, ami a Bibliába belekerült: képek, ahol mi fogalmakat keresünk; kapcsolat nélkül egymás mellé állított ellentétek, ahol mi logikát várunk (ma ez a „dialektika” ismét közelebb áll hozzánk); féktelen szenvedély, ahol mi józanul-hidegen reagálunk.

A bibliai szerzők kétségbevonhatatlan magától értedődéssel az ókori világ-és történelmi képben élnek. A modern természettudományról és a világtörténelem nagy dimenzióinak modern ismeretéről halvány sejtelmük sincsen. Eppen itt élhetjük át különösen erősen Isten Igéjének emberi, s ezáltal történelmileg meghatározott jellegét. Olyan emberek szavaiban lép elénk, akiknek világában a Nap kétségbevonhatatlanul végigfutja mindennap az égboltozatot, akik még sohasem hallottak leszármazástanról és régebbi kőkorszakról, akik még nem gondolták ki a természettörvény fogalmát és politikai szervezeteik olyan kicsik, fegyvereik olyan ártalmatlanok, hogy a háborút még a politika és a védekezés normális eszközeinek tekinthetik.

Ennek a tárgyi tartalomnak helyes értékeléséhez két dolog fontos:

1) A bibliai kijelentés teljes mértékben állított értelmi középpontja nem szerzőik világ- és történelmi képe. Ez csak a szellemi térség, amelyben gondolkodnak (vö. 5. pont).

2) Mi, a Biblia olvasói is függünk a történelemtől és benn élünk egy egészen meghatározott világ- és történelemértelmezésben, amelynek relativitására éppen olyan kevésbé eszmélünk rá, mint a bibliai szerzők a magukéra. Az ilyesmit mindig csak későbbi nemzedékek veszik észre, amelyek már megint más föltételek szerint élnek. Amellett a világ- és történelemkép változását az idők folyamán nem tekinthetjük csupán haladásnak; a haladásal együtt állandó veszteség is mutatkozik a valóságról való tudásunkban és tapasztalatainkban, egyszerűen azért, mert az emberi tudat fölvevőképessége csak korlátolt. Ha Isten a mi korunkat választotta volna ki kinyilatkoztatásának közlésére, akkor az így létrejövő Szentírás későbbi nemzedékeknek éppen úgy korához kötöttnek tűnnék.

7. Isten mondanivalója az embereknek egyetlen összefüggő üzenet. A Szentírás azonban mégsem egyetlen megtervezett könyv, hanem a legkülönbözőbb írások terjedelmes, s egészében teljesen rendszertelen gyűjteménye. Műfajuk is nagyon különböző.

Vannak történeti ábrázolások (az Ószövetség ún. „történeti könyvei”; az Újszövetségben az „evangéliumok” és az „Apostolok Cselekedetei”), van egy ima- és énekeskönyv (a „Zsoltárok”, továbbá „Jeremiás próféta siralmai”), vannak **prédikációs gyűjtemények** (az Ószövetség legtöbb „prófétai” könyve), levelek (mindenekelőtt Pál apostolói), vagy gyűjtemény szerelmes énekekből (az „Énekek éneke”), novellák („Judit”, „Tóbiás” és „Eszter”), talán még egy kis teológiai tartalmú elbeszélés is („Jónás”), filozófiai dialógusok („Jób” és talán a „Prédikátor” is), filozófiai aforizmagyűjtemények és fejtegetések („Példabeszédek” és „Bölcsesség könyve”), illemtanok (a „Példabeszédek” és a „Jézus Sirák fiának könyve” egyes részei), törvénygyűjtemények (Mózes 5. könyvének nagy része), egy látomásos „futurista regény” („Titkos Jelenések”). Ezek a nem egy olvasónak talán megdöbbentő megjelölések persze nem egészen találóak. Hiszen nem ma használatos irodalmi műfajokból vették ezeket. Az irodalmi műfajok pedig szintén alá vannak vetve a történelmi változásnak. Azért pontos vizsgálat esetén a bibliai műfajoknak sajátos megnevezéseket kell adni. A mi modernizáló felsorolásunk azonban talán leghamarább világossá teheti a bibliai írások sokféleségét.

8. Ez a sokféleség azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy a Biblia összefüggéstelen könyvek sorozata volna. Ellenkezőleg, igazi egységet alkot — de ennek az egységnek a formája ismét tipikusan emberi. Az egész Bibliát úgy tekinthetjük, mint Izrael, a választott nép, valamint az ősegyház életmegnyilvánulásainak összeállítását.

A bibliai szerzők a legtöbb esetben egészen vagy részben ismerték az ő korokban már meglévő bibliai könyveket. Minden megírt könyv újraalkotta Izrael szellemi világát. Istentől származó új történelmi tények (Sinai szövetség, Dávid, száműzetés, Názáreti Jézus) visszhangja új bibliai könyvek forrása volt, amelyek alapján véve minden alkalommal új és új összesített értelmezését adták Isten népe létének.

Igy a Szentírás minden könyvét egyetlen nagy beszélgetés tanúságának tekinthetjük, amely végighúzódik a századokon. Igazán úgy megy minden, mint egy beszélgetésben. Az egyik résztvevő még néhány új tényt akar hozzáfűzni az előzőleg kijelentett dolgokhoz. Egy másik nemcsak kiegészíteni akar, hanem ellentmondani is. Egy harmadik csak hangsúlyozni akarja, amit már elmondtak, de a világosság kedvéért még egyszer megfogalmazza a saját szavaival, és eközben észrevétlenül mégis egészen más látásmód érvényesül. Egy negyedik megkísérli az összefoglalást és egymástól elűtő kijelentéseknek egy szintézisbe való egyesítését. Beszélgetés során nemcsak kijelentéseket teszünk. Néha csak egy kérdést vetünk fel, vagy bedobunk egy provokáló állítást és várjuk, hogyan állja meg helyét a beszéd további folyamán. Éppen ezt kell figyelembevenni akkor, ha azt hisszük: ellentmondásokat állapítottunk meg a Biblia különböző részei között. Isten szava olyan nagyon emberí szavá lett, hogy attól sem riadt vissza, hogy egymást kiegészítő beszélgetőpártnekek különböző részmegegyezésére tagolódják.

E megállapítás fontosságára való tekintettel néhány példát hozunk fel.

Már egyes könyveken belül is gyakran mutatkozik a beszélgetés-jelleg. A Pentateuchuson, a legtöbb prófétai könyvön és az evangéliumokban összegyűjtött hagyományokon mindig több nemzedék dolgozott. Fejtegető és magyarázó mondatokat iktattak bele, más (hasonló, máskor különböző) hagyományokat tettek hozzá, néha az egész szöveget új nézőpontból dolgozták át. E munka nyomait a bibliai tudomány még ma is világosan meg tudja állapítani.

Még világosabbá válik a beszélgetés-jelleg, ha új konkurrens könyvek szegődnek a régiek mellé. Így pl. a Krónikák Könyve Izrael történetének ugyanazt a korszakát tárgyalja, mint Sámuel és a Királyok Könyve, de egy későbbi kor nézőpontjából és új vallási tapasztalatok fényében. Jézus Sirák fia könyve (40, 11) kifejezetten ellentmond annak a kételynek, amelyet a Prédikátor (3, 20 sk.) nyilvánított a halál utáni továbbélésre vonatkozólag. A Bölcsesség könyve még egyszer elbeszéli az egész ismert üdvőtörténetet, de most új vezérgondolattal: hogyan vezeti Izraelt a „Bölcsesség”. Hosszú idővel a többi evangélium után fródott János-evangélium még egyszer elmondja Jézus életét. Eközben sok mindent kihagy, ami az elsőkből ismeretes, ehelyett elbeszéli néhány ott fel nem sorolt dolgot, élesebben körvonalozott időrendet épít be és Jézus szavait olyan módon formulálja újra, hogy most már egyben a Jézusnak és művének titkáról folytatott hosszas teológiai elmélkedés gyümölcset is kifejezik. Péter 2. levele elővigyázatra int Pál leveleink megfontolatlan használatát illetőleg, mert azok magasan szárnyaló intelligenciájuk következtében gyakran nehezen érthetők, és azért a tudatlanok könnyen félreértik. A Titkos Jelenések könyve egészen más nyelven szól, mint az Újszövetség minden más könyve; első főrészában alapján véve mégis csak azt akarja ismételni és újfogalmazni ezen az új nyelven, amit a mi Urunk már elmondott és a apokrifikusokban ugyancsak olvasható.

Ezért azon sem szabad meglepődnünk, ha a bibliai tudomány az Újszövetségen belül különféle „teológiákat” fedez föl (páli, jánosi, lukácsi, stb.). Vagy pedig ha

Ozeás prófeta Izrael pusztában töltött idejét „az első szerelem” korának értelmezi Isten és az ő népe között. Ezekiel viszont ebben a korban már Izrael egész nyakaságát és gonoszságát fölismeri Istennel szemben. Eppen az ilyen megfigyelések mutatják, hogy mindig újból meg kellett küzdeni Isten alapvető üdvőtörténeti cselekedeteinek megértéséért. Isten a Szentírásban nem összefoglalható zárószót adott nekünk, hanem magának ennek a küszködésnek a jegyzőkönyve az ő szava.

9. A könyvek szerzői manapság szerzői funkcióik egy részét leadják a „kiadónak”. A „kiadó” hasznothozó vállalkozást csinál a könyvből, de e célból gyakran bizonyos jogának kell lennie belenyulni a mű megformálásába. Az ilyen kiadói belenyúlások példái: a szöveg átdolgozása, grafikus alakítás és illusztrálás (ezzel bizonyos dolgok előtérbe kerülhetnek), egy folyóiratban vagy egy bizonyos sorozatban való leközlés (ennek iránya és közönsége is új hangsúlyt adhat a műnek). Ezek a folyamatok ugyan másodlagosak a kézirat megfogalmazásához képest, de félreismérhetetlen, hogy ezek is hozzájárulnak a könyv értelmének meghatározásához, és így valójában ezek is szerzői tevékenységek. Ez a megfontolás fontos a Biblia szavának emberi jellegére vonatkozó elmélkedésünkhöz. Mert a Szentírásban minden emberi szerzői tevékenységet isteni ihletettségűnek kell tekintenünk. Azért a Biblia közös isteni és emberi megalkotásának végső eleme: a bibliai könyveknek emberek által történő összeállítása azaz az egységes gyűjteménnyé, amelyet „Szentírás”-nak nevezünk és amely újjól meg határozza az egyes könyvek értelmét.

Valóban, a bibliai könyveknek az ún. „kánon”-ban való összeállítása sok esetben újból meghatározza értelmüket. A kánonképződés már az Ószövetségben végbement különböző lépésekben, majd végső lépés gyanánt következett az Újszövetség hozzáfűzése. Minden lépés tekintélyektől származott. Ha azonban az azelőtt különálló könyveket egy ószövetségi vagy ősegyházi tekintély összefűzi, az immár az istentiszteletben alkalmazandó szent könyvek gyűjteményévé, akkor ezt abban a hiedelemben teszi, hogy a különböző könyvek végső soron nem mondanak ellent egymásnak, és az egyik könyv kijelentéseit — amelyeket önmagukban talán másféleképpen lehetne értelmezni — mostantól fogva úgy kell érteni, amint a szent könyvek egész gyűjteménye többi helyeinek világánál megmutatkozik.

Hogy ezt világossabbá tegyük, gondoljunk olyanféle megjegyzésekre, amelyeket egyes könyvek későbbi kiadásainak előszavában olvashatunk: „Időközben ugyanerről a témáról itt meg itt újból nyilatkoztam. Kérem, értelmezzék ezt a könyvet ezeknek az új megfontolásoknak a világánál.” Az Ó- és Újszövetség összefűzése a keresztény egyház kánonjává mindenekelőtt ilyen kiadói akaratmegnyilvánulás. Ezt ugyan sohasem mondták ki általános érvényűen, de világosan ott van mindannak hátterében, ahogyan az Újszövetség önmagát értelmezi. Sok ószövetségi könyvben a jövőre vonatkozó ígéretek még mindenestül többféleképpen értelmezhetők. Isten még ezeknek a könyveknek megfogalmazása után is különböző módon vezethette volna tovább az üdvösség történetét. Az örök Ige megtestesülése a názáreti Jézusban, halála és feltámadása, Isten népének különválása a zsidó néptől valóban csak egyike volt annak a sok lehetőségnek, amelyek az Ószövetség írásai felől nézve magában véve még nyitva álltak. A keresztény kánon megalkotásában az Egyháznak az az akaratát elhatározása

rejlük, hogy az ő Szentírásában mostantól fogva Krisztus fenyében kell olvasni és érteni az Ószövetséget. Ezzel az egyházi tekintély még egy utolsó szerzői aktust hajtott végre az Ószövetségen és így még ő maga is az Ószövetség inspirált szerzői közé tartozik, ha egészen sajátos, korlátozott értelemben is. Csak az Ószövetségnek a keresztyény kánonba való besorolásával zárult le ezeken a könyveken az emberi szerzői munka. Az Ószövetség könyveinek így keletkező többrétűsége hozzátartozik ahhoz az emberi jelleghez, amelyet Isten akart, amikor isteni szavát igazi emberi szó gyanánt küldte a világba.

Helytelen volna a Biblia tévedhetetlensége ellen érvként felhozni valami ideiglenes jellegű kijelentést, amelyet az Ószövetség egy további értelmezési rétege már rég feldolgozott. Amit Isten valójában mondani akart, az csak akkor derül ki, ha megragadjuk a bibliai kijelentések sokféleségében az egységet, és egy sokrétű bibliai szöveg végső értelmi változatát.

Az emberi jelleget nem szabad összekeverni a tévedéssel

Mindaz, amit idáig leirtunk, olyan nagyon „emberi”, hogy nem beszélhetnénk többé igazi emberi szavakról, ha csak egy elem is hiányoznék belőle. Azt mondhatná már most valaki: ha a Szentírás ilyen nagyon „emberi”; akkor tévedhet is, mert „tévedni emberi dolog”. De ebben az esetben az „emberi” szónak más az értelme. Hisz nyilván senki sem akarja ezzel azt mondani, hogy minden emberi kijelentés téves. Ha Isten a Szentírás szerzője, akkor tévedés nem lehetséges. Semmiképpen nincs az isteni szó emberivé válása ellen, ha az Egyház azt tanítja, hogy a Szentírásban nincs semmi tévedés és hazugság, mivel Isten, első szerzője, nem tévedhet és nem is hazudhat.

Egyes evangélikus teológusok azt mondják: a Biblia tévedhetetlenségéről szóló tanítás megtagadja Isten szavának igazi emberi jellegét. Ez éppen olyan, mintha azt mondanánk: Isten Fia nem lett teljes emberré, mert nem követett el bűnt.

A legtöbb nehézség a Biblia tévedhetetlensége ellen onnét származik, hogy összetévesztik az emberi jelleget az igazi tévedéssel. Megjegyzendő, hogy nyelvhasználatunk itt valóban gyakran pontatlan. Így pl. hozzá vagyunk szokva ahhoz, hogy a geocentrikus világméretet egész egyszerűen hamisnak, s ezzel egy régebbi kor tévedésének mondjuk. Eközben mintegy magától értetődő módon mai tudatunk és világméretünk álláspontjára helyezkedünk. És közben nem vesszük figyelembe sem azt, hogy lényünk bizonyos rétegeivel még mi is geocentrikusan gondolkozunk (pl. mikor azt mondjuk: lemegy a nap), és pedig teljes joggal; sem azt nem gondoljuk meg, hogy pl. a Genézis 1. fejezetének teremtésleírása esetén az egyértelműen velejáró geocentrikus világméret egyáltalán nincs a kijelentés értelmi középpontjában (abban ez a mondat van: „Isten teremtett mindent”), hanem messze kívül, ahol a kijelentés szándék már sokkal differenciáltabb és sokkal kevésbé szilárd (talán alig szilárdabb, mint a miénk, amikor azt mondjuk: lemegy a nap). A valóságban tehát a Genézis 1. fejezetének geocentrikus kijelentése egyszerűen a szerző szellemi kötöttségének és ezzel az isteni szó emberi voltának számlájára

irható. Tevédesrol a szó pontos értelmében csak akkor lenne szó, ha a geocentrikus világmépnek mint tudományos világmodellnek állítása a szöveg tulajdonképpeni szándéka, értelmi középpontja lenne. Sőt mint a Szentírásnak és így magának Isten tévédesének csak akkor foghatnánk fel az ilyesmit, ha a bibliai könyvek egészében, kölcsönös vonatkozásukban és még a keresztény kánon ujszövétségi kiadóinak értelmezésében is teljességgel nem kellene tartani ezt a helytelen kijelentést. Mert csak az Írás egészében és a keresztény kánon lezárásának pillanatában van teljesen meghatározva minden egyes hely végleges értelme. A Genézis 1. fejezetének geocentrikus világmépe tehát nem tévédes a szó szigorú értelmében, ha talán pontatlanabb nyelvhasználatunkban „tévédes”-nek is jellemezhetnénk. A Szentírás tévédehetetlenségéről szóló tanítás csak a szó szoros értelmében vett tévédesekre vonatkozik, ahol tehát a Biblia egészen és mindenestül elkötelezi magát egy kijelentés mellett. Minden más az Isteni szó emberi jellegének birodalmába tartozik; és ez ugyanúgy az Egyház tanítása, mint a tévédehetetlenségre vonatkozó tanítás.

Ha egyszer tisztáztuk a Biblia emberi jellege és a valódi tévédes közötti különbséget, akkor az Isten szavának tévédehetetlenségéről szóló egyházi tanítás nem jelent többé alapvető nehézséget. Ha olyan dolgokra bukkanunk a Bibliában, amelyek helytelennek tünnek nekünk, vagy ha egymásnak ellentmondani látszó különböző bibliai kijelentésekkel találkozunk, akkor először számolni fogunk a szerző emberi kötöttségével, sok bibliai kijelentés párbeszéd-jellegével és más tipikusan emberi jelenséggel, és nem kötjük mindjárt magunkat ahhoz, hogy itt a Biblia tévédeseiről van szó.

Azt mondhatná már most valaki: Nem kell-e akkor specialistának lenni és egy egész élet során bibliai tanulmányokat folytatni, hogy mindezt tudjuk és figyelembe vegyük? Ne adjuk-e föl inkább nyomban az egészet?

A Biblia megértésének nem tudományos útja

Két útja van annak, hogy régi és mintegy más világból származó szövegeket megértsünk. Az egyik a tudomány útja. Ezt csak szak tudósok járhatják.

Helytelen különben azt gondolni, hogy ez csak a bibliai tudomány feladata. Ez csak az út első felét teszi meg, legalábbis ha tisztán történeti tudományként értjük. A bibliai tudomány izolálja a Biblia szövegét. Fölismeri minden történeti kötöttséget, megtanít rá, hogy mindenestül „akkori” szövegnek értelmezzük. Ezzel megsemmisít minden elsiertt értelmezést, mindazokat, amelyek a szöveget túlságosan közvetlenül, mint mai szöveget tekintették. De ezzel még nem „értettük meg” a szöveget. Csak akkor értettük meg helyesen, ha sikerül azt, amit valójában mond, olyan megfogalmazásban kifejezni, amely függetlenítette magát a szövegtől és megfelel a mai ember szellemi világának, gondolkodásmódjának, életérzésének. A bibliai kijelentésnek ez az áttétele a ma érvényes beszédmódba (a teológiai szakok szokásos

felosztása szerint) az un. dogmatikus teológia feladata, amely még segítségül hívja az egyházi és teológiai hagyomány egészének a Biblián nyugvó gondolkodását, az ősegyháztól kezdve a mai napig.

Erre a területre esik különben Bultmann tudományos szándéka is. Föltételezi, hogy a bibliai tudomány a bibliai szöveget egészen visszavitte a múltba és eltávolította tőlünk. Bultmann azt sürgeti, hogy tudományos téren is meg kell tenni az utat visszafelé, vagyis tudományosan megmutatni a ma emberének, mit akar ma az akkori szöveg mondani. Az akkori üzenet történelmileg adott formáját nevezi „mitológikusnak”. Azért hívja programját „mitoszتانításnak”. A gondolkodásnak egyedül megfelelő mai formája szerinte az egzisztencialista filozófia. Azért programjának még egy másik nevet is ad: „Az Újszövetség egzisztencialis értelmezése”. Alapvető szándéka tehát teljességgel jogos. Csak szükségszerű kiegészítése a történeti bibliatudomány-nak, amelyet szemmeláthatóan nem biz rá a protestáns dogmatikára. Csak azt kell megkérdeznünk tőle, vajon valóban jellemezte-e az Újszövetséget a „mitológikus” szóval és hozzá még azt, vajon csakugyan tovább segít-e bennünket a tisztán egzisztencialista gondolkodás az Újszövetség megértéséhez. Az a kérdés is fölvetődik: valóban kizárólag az egzisztencialista gondolkodásban gyökerezünk-e ma, amint Bultmann eleve feltételezi.

A bibliai kijelentések tudományos értelmezése tehát olyan vállalkozás, amely az egész teológiát, minden szakában mozgásba hozza. Sőt azt mondhatjuk, egyszerűen ez a teológiai tudomány feladata. Mivel azonban csakugyan a szaktudósok dolga, annál sürgetőbben vetődik föl a kérdés: van-e egy másik, nem tudományos út a régi bibliai szövegek megértésére? Igen: ez a szöveg közvetlen megragadásának útja.

Egy régi időkből származó szöveg közvetlen megértésének előfeltétele az, hogy „beleolvassuk” és beleéljük magunkat ebbe a szövegbe és annak egész birodalmába (esetünkben: a Bibliába). Akkor nincs szükség sem filozófiai finomságokra, sem műfajkutatásra, sem régi keleti történelemre és irodalomra, mert közvetlen kapcsolat adódik a dologgal.

A szövegnek ezzel a közvetlen megértésével ismerethiányok, félreértések, és tévedések járhatnak együtt egyes történeti és irodalmi részletekre vonatkozóan. De az ember nemcsak ezeknek az ismereti hiányoknak rendszeres leküzdésével jut el a középponti értelem felfogásához, hanem máris állandóan birtokolja a teljes értelmet, ezek a részletek viszont majd az idő folyamán tisztázódhatnak és javulhatnak.

Egy régi szöveg közvetlen megértése annál könnyebb, minél erősebben áll benne az ember egész életével egy eleven hagyományban, amely ezen a szövegen alapul. Mint az Isten Igéjére alapozott Egyház tagja, az ember eleve helyesen érti a Bibliát. Ez az oka annak, miért az Isten házába összejött gyülekezet a Biblia olvasásának tulajdonképpeni helye.

A tudomány részletet részlethez illeszt és eközben reméli, hogy valamilyen **végén eléri** egyszer az egészet. Így pl. egy kutató talán hónapokig tartó **részletmunkával** tisztázza, mit **fejezett ki pontosan egy ótestamentumi zsoltár**, amikor a régi Izrael templomi szolgálatában előadták. De ezzel még

nyitott kérdés marad, nem kapott-e zsolttár is új értelmi árnyalatot, aszerint, hogy mi lett a végleges értelme az Újszövetségi üdvösséggközösség összesített kánonjában. Ezzel a töredékes megismerésmóddal ellentétben, amely a tudomány sajátja, a Biblia közvetlen megértése mindig már a bibliai értelem egészénél tart. A Biblia olvasójának haladását a megértés terén nem jellemezhetjük úgy, mintha lépésenként tartana a végén elérendő teljes értelem felé, inkább mindig újból elmélyed az írás mindenkor birtokolt egész-értelmébe és mindig pontosabban ragadja meg.

Mint az egész története során a bibliai üzenetből élő Egyház tagja, már akkor tudom, milyen üzenetet kapok ebből a könyvből, amikor először ütöm fel magányos olvasásra. Az üzenet egészét tudom, ha még csak körülbelül is. Olvasmányom megerősíti várakozásomat, néhol javítja, mélyíti és más színezetet ad neki. A teljes üzenet így elért jobb megértése azután megint kezdőfok az olvasás újabb folyamatánál. Így tehát a bibliai értelem közvetlen megértése esetén a megismerési folyamat az egésztől az egész felé való haladás, nem pedig részről-részre, amely egy csak később elérendő egész felé törekedne.

A bibliai kijelentések ilyen megközelítése esetén bizonyos dolgok természetesen ismeretlenek maradnak. Éppen azok a dolgok, amelyek kikutatásához nélkülözhetetlen a tudományos elmélkedés. Egy példa tegye ezt világossá. Közvetlenül megértettük, mit akar mondani nekünk Péter vallomása és az Úr Péternek tett ígérete Fülöp Cezareájában (Mt 16). Ha megkérdéznének, milyen pontos történelmi események tükröződnek ebben a szövegben, nyilván azt válaszolnánk: egy példabeszédről van szó, amely egy meghatározott időben, Jézus nyilvános tevékenysége idején, Fülöp Cezareájában folyt le. Föltűnne nekünk, hogy mi egyáltalában föl sem vetettük ezt a kérdést, olyan magától értetődően tartottuk magunkat egyszerűen a szöveghez, úgy ahogyan fölfogtuk, és figyelmünk teljesen Jézusnak Péter hivatalára vonatkozó kijelentésére összpontosult. Ebből kiindulva ragadtuk meg az egész szöveg értelmét; a történelmi helyzetet, amely a szöveg egész értelméből nézve nem döntő, egyszerűen úgy mellékesen tudomásul vettük ezzel együtt. Egy bibliai szaktudós figyelmeztethet arra, hogy a történelmi helyzet nehéz és bonyolult kérdéseket rejt magában. Azt mondja majd: valószínűleg el kell fogadnunk, hogy az itt közölt szavak nem mind egyidőben és egy helyen hangzottak el, hanem inkább az evangélista egyetlen jelenetben fogott össze különböző helyzetekből származó különböző szavakat. Fogadjuk el, hogy a tudós megállapítása igaz. Akkor olyasmit közölt velünk, amit mi a szöveg közvetlen megértésekor nem ragadhattunk meg. Ilyet csak a tudomány dolgozhat ki. Ezzel a szöveg egésze új értelmet kap? Semmiképpen. Hiszen a történelmi elem csak a perifériáján állt annak, amit a szöveg egészében mondani akar. Itt, a periféria birodalmában kell most a bibliai tudomány felől néhány kis igazítást tenni. Sőt ezzel talán a szöveg egész megértése, a középponti kijelentés terén is, új színezetet kap bennünk. Minthogy most jobban látjuk az evangélista munkamódját, pontosabban tudjuk azt is, hogy voltaképpen mit akart. De mindamellert lényegében minden úgy maradt, ahogy régebben értettük.

☉ Roppant fontos ezeket az összefüggéseket látni. A biblia olvasóiban ma gyakran a kisebbségi érzés komplexumai lépnek föl, ha egyszerre meg kell állapítani, hogy történelmi vagy irodalmi kérdésekben hosszú idő óta mit sem tudtak a tudományos kutatás eredményeiről. Erre azt hiszik, hogy eddig helytelenül értették a Bibliát. Miután a Biblia közvetlen megértése föltűnés

nélküli, egyenesen magától értetődő folyamat. egészen szem elől tévesztik, hogy a csodák e legnagyobbja mindig is megadatott nekik, s ezzel összehasonlítva a történeti részlet-ismeretek szerepe csak másodlagos, származékjellegű; erre még mindig van idő, és ezt szükség esetén akár nélkülözni is lehet a fődolog elvesztése nélkül. Még rosszabb, ha a Biblia olvasója azt a benyomást szerzi, hogy a modern bibliai tudomány irodalmi és történelmi eredményeinek hatására összeomlott eddigi bibliaértelmezése. Kivéve azt az esetet, ha valaki csakugyan teljesen félreértette volna a Bibliát, ez a benyomás mindig csalóka. Ha valaki azt mondja: „Minden inogni kezd, semmi sem bizonyos többé”, akkor az efféle kijelentések pánikhangulatból származnak. A pánik pedig félreismeri a valóságot. Nem lát tisztán többé.

Könnyen megmagyarázható, hogyan jön létre ez a pánik. Egyszerű emberek gondolkodása gyakran nagyon egész-jellegű. Így pl. Péter Fülöp Cezaréájabeli vallomásának leírása olyan szorosan összekapcsolódik bennük az ott mondott szavak igazságával, hogy a kettő teljesen egyet alkot. Ha már most a bibliatudós körülkérte a leírást (így érzik ezt ezek az emberek), akkor számukra ez nem csupán a külsőségeknek, hanem a szöveg voltaképpeni kijelentésének a kritikája is. Nem tudják — vagy legalábbis elsőre nem tudják — elválasztani egymástól a külsőségeket és a tulajdonképpeni kijelentést, és akkor „minden” ingadozni kezd számukra.

Mihelyt az ilyenfajta embereknek sikerül átlátni a bibliai tudomány történelmi és irodalmi ismereteinek korlátolt hatótávolságát, azt is belátják, hogy a tulajdonképpeni mondanivalóból ez mit sem vesz el. Sőt egy következő lépéssel azt is hamarosan meglátják, mennyire előmozdítják mégis a tulajdonképpeni mondanivaló megismerését a bibliai tudomány eredményei.

Boldogulhat a világi ember minden bibliai tudomány nélkül? Elméletileg és elvileg igen. A tudomány értelme nem a közvetlen hithirdetés, hanem a hitről való tudásunknak és e tudás alapjainak elmélkedő megragadása. Valahol az Egyházban művelni kell a tudományt. De nem mindenkinek.

Mindamellettt Középeurópában a tudat helyzete ma olyan, hogy mégis csak igen kevés ember élhet felelős keresztény életet a hitről való tudásunknak bizonyos átelmelkedése nélkül. Ennek során ténylegesen mégsem lehet egészen elhanyagolni a bibliai tudományt. De amit magunkkal kell vinni belőle, az olyan kismértékű, hogy a laikusnak is elérhető és teljesíthető.

A helyzetet a következő jellemzi: természettudományos és történeti tudatunk annyira kifinomult, hogy a Biblia olvasásakor magától merül föl egy egész sereg probléma. Ezek ugyan a Biblia tulajdonképpeni mondanivalóját tekintve mellékesek, de minket mindaddig nyugtalanítanak, míg tisztán nem látunk. Itt a bibliai tudományt kell segítségül hívunk. Továbbá a legkülönbözőbb utakon tudományt szerzünk a bibliai tudomány ilyen meg ilyen eredményéről. Akkor természetesen összefüggő áttekintésre kell szert tennünk, nehogy ez megzavarjon bennünket a Bibliához való közvetlen közelítésünkben.

Ezért van népszerűsített bibliatudomány. Kisterjedelmű bevezetések, közzétehető magyarázatok, bibliai lexikonok, bevezetések a biblia világába, apró biblikus iratok és más hasonlóak. Mindaz, ami éppen ezekben az években mind nagyobb számban jelenik meg a piacon, jól segítségünkre lehet ezen a téren. Mint mondtuk, ezek a dolgok ma bizonyos mértékig szükségesek. De nem szabad azt hinnünk, hogy pótolhatják magának a Bibliának az olvasását. Legtöbbjük még csak nem is a Biblia tulajdonképpeni értelmébe vezet be bennünket, hanem csak peremkérdéseket tisztáz és magyaráz.

Különösen segítségünkre van ma a bibliai tudomány olyan szövegeknél, amelyek első pillantásra tisztán történeti szövegeknek látszanak, tartalmuk azonban mai általános történeti tudásunk felől nézve gyanús. Ilyen esetben a bibliatudomány tisztázhatja nehézségeinket azzal, hogy kidolgozza a szövegek igazi irodalmi műfaját.

A Biblia elbeszélő szövegeinek műfajai

Elbeszélő jellegű szövegek ma is egészen különböző szempontokból foglalkoznak a történeti tényekkel. Gondoljunk arra, mi különbség van egy napilap tudósítása, egy közlekedési baleset után fölvetett jegyzőkönyv, egy útleírás, egy történeti regény, egy szabad fantáziából vett regény (bár persze, ez is még regisztrálja és feldolgozza világunk és történelmünk sok tényét), egy történetíró műve, és egy önéletrajz között. Mindegyik műfaj más szempontból választja ki a tényeket, hangsúlyai mások. Nem mondhatjuk, hogy e műfajok közül az egyik igaz, a másik hamis. Mert mindegyik műfajnak megvan a saját érdeklődési területe, ezt követi, és ennek megfelelően mindegyik másfajta igazságot óhajt közölni. Goethe pl. „Költészet és valóság” címet adott önéletrajzának, és egy ízben kifejezetten megmagyarázta, hogy természetesen egyet-mást megváltoztatott az életéből, de éppen azért, hogy ezzel pályafutásának mélyebb igazságát juttassa érvényre — tehát „költészet” éppen a „valóság” érdekében. A valóság kérdése elbeszélő műfajok esetén bonyolultabb, mint egyesek gondolják. Nem csupán a tények teljességén és pontos visszaadásán dől el. Az egyes elbeszélő műfajoknak sajátos kifejezési szándékuk szerint más-más a viszonyuk a csupasz ténybeliséghez.

Az Ószövetség tudósít egy jelenetről, amelyből példásan kitűnik ennek a megállapításnak az értelme. Dávid súlyosan vétkezett, mert elszerezte egyik tisztjének a feleségét. Náthán próféta eljön hozzá, hogy rábírja bűnének beismerésére. Nem mondja meg rögtön a királynak, miért jött, hanem egy történetet beszél el neki: „Két ember volt egy városban: egyik gazdag, másik szegény. A gazdagnak igen sok juha és marhája volt, a szegénynek azonban nem volt semmije, csak egy kis nőtényi báránycájája, melyet ő vásárolt és táplált s mely nála, fiaival együtt nőtt fel, a kenyereből evett, a poharából ivott, az ölében aludt s olyan volt neki, mintha a leánya lett volna. Mikor aztán egyszer vendég érkezett a gazdaghoz, ez sajnált a maga juhaiból és marháiból venni, hogy lakomát szerezzen a hozzáérkezett utasnak, hanem

fogta a szegény ember bárányát és azt készítette el eledelül a hozzáérkezett embernek." Dávid erre haragra gerjedt ez ellen az ember ellen. Tehát úgy fogta föl a történetet, mint tudósítást egy eseményről, amelyet a próféta az ő királyi ítélőszéke elé terjeszt. Úgy érezte, hogy mint bíróhoz szólnak hozzá. Így döntött: „Az Úr életére mondom, hogy halál fia az az ember, aki ezt cselekedte. Négyzeresen térítse vissza a bárányt, mivelhogy ezt cselekedte és könyörtelenül járt el.” Ekkor így szólít Náthán Dávidhoz: „Te vagy az az ember”. (2 Sám, 12, 1-7) Ezzel a rövid mondattal eloszlatta Dávid félreértését a történet műfaját illetően és megmutatta neki az igazi műfajt: nem események festéséről van szó, hanem egy hasonlatról, amely csak közvetett módon utal eseményekre. A hasonlat voltaképpen mondanivalója nem történeti tényjellegű volt; egyáltalán nem a gazdag és a szegény emberről szólt hanem csak Dávid bűnéről. A voltaképpeni értelem az ilyenfajta magatartás aljassága volt. Ezt Dávid spontánul és helyesen megértette, mégpedig éppen azért értette meg annyira, mert félreértette a műfajt. Ha Náthán egyszerűen a saját magatartását ecsetelte volna neki, akkor egész belső elhárító fegyverzete azonnal működésbe lépett volna a szükséges önismeret ellen. Náthán története példászerűen megmutatja nekünk, hogy elbeszélő szövegek egészen különböző viszonyban lehetnek a történeti tényszerűséggel, és hogy félreismerhetjük egy szöveg vonatkozását a tényekkel, ha nem ismerjük helyesen a szöveg műfaját.

Az irodalmi műfajok történeti termékek. A főntebb felsorolt modern elbeszélő műfajok ebben a formában nem voltak meg az ókorban. Mindenekelőtt óvakodnunk kell attól, hogy a bibliai szövegektől mai értelmű történetírást és történetkutatást várjunk. Ez olyan tudományos kérdésfelvetést feltételez, amilyen csak a 18. század óta lehetséges. Jellemzői: szenvedélyes érdeklődés a tények lehetőleg teljes megragadása iránt, mellékes részletek iránt is, és egy tisztán evilági jellegű magyarázat megkísérlése oksági összefüggésekkel. Még ott is, ahol a bibliai történetelbeszélés műfajilag a legközelebb kerül a modern történetábrázoláshoz, mint pl. Dávid királyi utódlásának szabályozásában (2 Sám 7, 9-20; 3 Kir 1 és 2), legalább abban különbözik minden modern történetírástól, hogy nyitott a történelemnek Isten általi irányítása iránt. A trónutódlás elbeszélése csakugyan érdeklődést tanúsít minden résztvevő iránt és úgy ragadja meg őket, mint cselekmények oki láncolatát, amelynek hatására az események odáig jutnak, hogy Salamont Dávid utódjává koronázzák; ugyanakkor azonban kiltást nyit arra, hogy minden földi kausalitásban titkon mégis egyedül Isten irányítja a dolgokat (vö. 2 Sám 11, 27; 12, 24; 17, 14). A Biblia legtöbb elbeszélő szövege azonban sokkal messzebb áll a modern történetábrázolástól, mint a trónutódlás elbeszélése. Egyes részletekben azután ismét egymástól is különböznek. A következőkben felsorolunk néhány elbeszélő műfajt.

A bibliai őstörténet szerzője (Gen 1-11) nem támaszkodhatott sem a minden-ség, a föld, a földi élet és az emberiség pontos kormeghatározására, sem ösemberi

csontvázak leleteire, sem a legrégebbi magaskultúrák maradványaira és írásos emlékeire. Mindez akkor még nem létezett. Ami rendelkezésre állt, ha az emberiség kezdetein és az ismertebb korszakok előtti emberiség történetén (ami neki gyakorlatilag az Abrahámig terjedő időt jelentette) gondolkodott, azok részben mondai, részben mitológiai jellegű áthagyományozott elbeszélések voltak. Ezek az elbeszélések részint valóságos történeti eseményeken alapulnak, így pl. az özönvízről szóló valóságos mezopotámiai áradásokon, amelyeknek nyomairól időközben az ásatások bizonyosságot tettek. Kain testvérgyilkossága is olyan esemény lehetett, amely valamilyen valóban megtörtént. De ezek az elbeszélések mindenesetre már fejlődésen mentek át és egészen új méreteket öltöttek. Sok más történelmi tapasztalat került beléjük, úgy hogy pl. Kain testvérgyilkossága egy emberi helyzet valódi típusává lett. Az özönvíz kozmikus méreteket öltött és mitológiai szimbolummá nőtt, amely képből tárta föl az ember számára létének végső titkait. Ilyen egymástól független történetek mellett, amelyek az emberiség homálybavesző kezdetére utaltak, az őstörténet szerzőjének még történelmi vázlatok is rendelkezésére álltak, amelyek például az ősidők nagy embereinek listáival — életkorukat is megadva — kísérelték meg értelmezni a történelem folyását (nagy szerepet játszott itt a számmisztika). Az őstörténet szerzője az előtte fekvő anyagból azt vette ki, ami alkalmasnak látszott saját őstörténetének megalkotására. Eközben talán egyáltalán nem volt az a szándéka, hogy mai értelemben vett történelmet írjon. Jól tudta, honnét veszi tudását (ti. mintáiból), és azzal is tisztában volt, hogyan bánt ő maga anyagával. Szándéka az volt, hogy egy összefüggő elbeszélést alkosson, amely az Abrahámot megelőző emberiség történelmére vonatkozólag mindenekelőtt a következőt fejezi ki: a történelem kezdetén ott áll az emberi bűn, és az hozott szenvedést és halált a világra; a történelem folyamán a bűn állandóan szaporodik, de ugyanakkor növekszik Isten könyörülete is, amely a pátriárkákból és azután Izrael népében máris megkezdí a világot az üdvösség történetét. Ezt a mondanivalót történetteológiai mondanivalóként jelölhetjük meg. Erről van szó az őstörténetben és a régi mitológiai és mondai elbeszélés anyagok alkalmazása csak arra való, hogy ezt a mondanivalót konkretizálja, anélkül, hogy ezzel a mi értelmünkben vett történelemre gondolna, amely dokumentumok és leletek kutatásán alapul. Másodsorban az egyes elbeszélésekben sűrített történelmi tapasztalat és szimbólikus jelentőség (erről Kain és az özönvíz történetével kapcsolatban szóltunk) is hozzátartozik az őstörténet kijelentő szándékához. Néha még maga a szerző is hozzájárult a mondanivaló ilyen jellegű formálásához, így minden bizonyosan a paradicsomi elbeszélésben, amely nemcsak a történelem kezdetén álló bűnt akarja megnevezni, hanem egyúttal hatásos képből kívánja megmutatni, mi történik mindig és minden időben, ha az ember kísértésen megy át és a kísértésben elbukik. Csak harmadsorban, már egészen a tulajdonképpeni szándék peremén lehetett meg az őstörténet szerzőjében az a tudat is, hogy a felhasználó hagyományok, legalábbis általában, egy vagy más módon szintén valóságos történeti tényekre nyúltak vissza. Mondanivalójának középponti szándéka azonban, mint mondtuk, történetteológiai volt.

A pátriárkákról szóló elbeszélésektől fogva (Gen. 12-50) a Pentateuchusban és a tulajdonképpeni történeti könyvekben is legalább alapvetően és általánosságban az a szándék uralkodik, hogy igazi történeti tényeket közöljenek. Mert e könyvek szerzői meg voltak győződve arról, hogy Isten cselekedett Izrael népével a történelem folyamán. Ezért végső soron mindig valódi történeti tényeket akartak adni. De ezeket igen különböző módon közlik. Ez nagyrészt megint a rendelkezésükre álló hagyományanyaggal függ össze. Így a pátriárkális korszak izraelitái csak családmonda-jellegű hagyományokkal rendelkeztek. A monda csak egyes eseményeket ragad ki és ezeket nem voltaképpeni történeti összefüggésbe állítja bele, hanem inkább egy család keretébe. A leírt eseményekbe nemcsak az eredeti tényeket („primér tapasztalat”) foglalja bele, hanem sok más későbbi tapasztalatot is („szekunder tapasztalat”). Eközben a cselekmény jellege a legegyszerűbb, a tipikusait kiemelő vonalakra redukálódik. Gondoljunk példaképpen Izsák feláldozásának elbeszélésére. Mai

történeti tudásunknak mindenekelőtt a lehető legizoláltabban megragadott, egyszeri esemény a fontos. A mondat éppenséggel nem érdeklí az egyszer-megtörténtnek esetlegessége, hanem a benne szereplő, s az emberi tapasztalat során mindig ismétlődő alapstruktúra. Ezért van csakugyan sok mondanivalója számunkra is, ha feltárjuk. Lényegesen több történeti lényeg is van benne, mint amennyit az egyszeri tény exakt leírása tartalmazhatna, mert abból nem láthatnánk más, hasonló élményeket. Csak ma már nem vagyunk abban a helyzetben, hogy a történelmi lényeget el tudjuk helyezni az idő folyásának mindazokra a különböző pontjaira, amelyekre egy modern történetíró tenné. A monda műfajából kifolyólag minden teljesen összeolvadt egyetlen jelenetbe.

Hasonló a helyzet a Sinai hegyen Istennel kötött szövetség leírásainál (az Exodus könyvében). Ezt az alapvető eseményt Izrael istentiszteletében később mindig megújították és kultikusan megünnepelték. A későbbi istentiszteleti szertartások aztán az eredeti esemény elbeszéléséhez is bizonyos színeket és részletvonásokat adtak hozzá, s ezeket ma nem tudjuk többé teljes biztonsággal elválasztani a valódi történeti eseménytől. Minden szétbonthatatlan egységet alkot, és így ezekben az elbeszélésekben példátlan sűrítéssel találjuk meg csak az eredeti szövetségkötés történelmi tapasztalatát, hanem egyúttal Isten szövetségi közellétének (éppúgy történeti jellegű) élmény-összességét, amit Izrael istenszolgálatá során ismételtelen szerzett.

Az a sok törvény, amelyet a Pentateuchus tartalmaz, mindig ismétlődő formulákban mind Mózesre megy vissza, vagyis Istenre, aki Mózes által közölte őket. A valóságban itt több nagy törvénygyűjteménnyel van dolgunk, amelyek kezdetekben ugyan Mózesre nyúlnak vissza, az idők folyamán azonban mindig újból kiegészítették, az új viszonyokhoz alkalmazták, egymáshoz illesztették és átdolgozták őket. A Mózesre való hivatkozás szilárd formula, csak azt fejezi ki, hogy minden későbbi törvényadás csupán magyarázata és pontosabbá tétele akart lenni a kezdeti törvénynek, amelyet Isten a Sinai hegyen Mózes által Izraelnek adott.

A Pentateuchus egyes elbeszéléseket többször is hoz, mások ugyanazon történet több fogalmazásából keletkeztek. Ebből világos, hogy a Pentateuchus történeti anyaga, mielőtt írásba foglalták volna, egyes szóbeli elbeszélések alakjában hagyományozódott át. Eközben ugyanaz az elbeszélés különféle helyeken és különféle körökben gyakran különbözően fejlődött; azt különböző alakokban rögzíthették írásba is. A végső szerzők gyakran különféle fogalmazásokat egyszerűen egymás mellé helyeztek, mert már maguk sem voltak abban a helyzetben, hogy meg tudták volna ítélni, melyik felel meg jobban a történeti valóságnak. Így hát áthagyományozták mindazt, amit maguk a hagyományból kaptak. Nekünk ez a fontos, mert látjuk, hogy maga a Pentateuchus sem igényel teljes történeti biztosságot minden részletének. Képviseletjük ezt a véleményt anélkül, hogy kételkednénk abban, hogy azért általában mégis el kell fogadnunk egy valódi történelmi magot és hogy ugyanakkor a legnagyobb nyomatékkal és lendülettel jelenti ki a szöveg azt, ami tulajdonképpeni szándéka: Isten alapvető üdvözítő művének történetiségét.

Józsue és a Bírák könyve is még legtöbbször mondai anyagot állít össze. Idők folyamán ezek gyakran többszörös átdolgozáson mentek keresztül és eközben mindig új teológiai értelmezést kaptak, úgy hogy most az elbeszéléssel együtt gyakran egyszerre többféle értelmezés is előkerül.

Sámuel könyveitől kezdődően gyarapodik a mai értelemben is „történeti”-nek nevezendő anyag. Ez azzal függ össze, hogy Dávid korában (kb. Kr. e. 1000-ben) Izraelben már alkalmasint levéltárakkal és kifejezett irodalmi kultúrával kell számolnunk. Közte azonban nem egyszer megjelenik, eredeti szájhagyomány-anyag is, a megfelelő műfaji sajátosságokkal. Így az Elizeus prófétáról szóló elbeszélések részben legendaik. De a Királyok könyveinek legtöbb közlését közvetlenül történetileg lehet érteni. Csak itt valami más jön közbe. Világosan látható, hogy a Királyok könyvei szerzőjének sokkal több levéltári anyag és történeti részlet tudás állott rendelkezésére,

mint amennyit mivelünk közöl. Gyakran kifejezetten utal forrásaira, amelyek további információkat tartalmaztak. Ő csak egyetlen, egészen világos kérdést intéz a múlthoz: hogyan tartották meg az egyes királyok a szövetséget. Csak azokat a tényeket hozza, amelyek megvilágíthatják a királyok magatartását Isten és Isten szövetsége iránt. Ezek a tények arra valók, hogy azután minden uralkodási korszakról egy összefoglaló végső ítéletet alkosson. Történeti művének („deuteronomikus történet mű”) egészében a szerző meg akarja mutatni, hogy Izrael állandó bűne miatt került sor a nép babiloni elhurcolására; ezzel a teológiai visszaillesztéssel megtérésre és bűnbánatra akarja felhívni számkivetésben élő honfitársait. Ezt akarja ez a történeti mű valójában mondani.

A Krónikák könyvei (függelekben Ezdrás és Nehemiás könyvével) még egyszer előlrol kezdik Izrael történetének egész folyamát. Ehhez forrásul egyszerűen a korábbi bibliai történeti ábrázolásokat használják, egyes esetekben azonban további hírforrásaik is vannak. Ebben a történeti műben Izrael történetének új összképéről van szó. Újból meg kell mutatni Isten működését népében. Eközben mindenekelőtt Izrael istentiszteletének fejlődési stádiumai kerülnek előtérbe.

Tóbiás, Judit és Eszter könyve ugyan valóságos történelmi eseményekre céloz, de mégsem történetírás akar lenni. Ezt világosan fölismerhetjük abból, hogy a legkülönbözőbb korszakokból származó elemeket fonnak egymásba. Műfajilag a novellákkal hasonlíthatjuk össze őket. Lazán támaszkodva ismert tényekre, a világos élet és sors ideális alakjait akarják fölvezetni Izrael számára.

Hasonló áll Jónás könyvére. De ez különbözik a meszeszerű stílus és cselekményi elemek halmozásában. Kijelentését tehát a mese technikáján keresztül teszi meg, vagyis olyan világot épít föl, amelyben a „rendkívüli” normális dolog és így teszi világossá, mi voltaképpen normális, nehezen érthető életünknek gyakran nagyon is rejtett értelme. Jónás történetének tárgya a legnagyobb, amelyet Izrael kiválasztott népe fölmutathat, ti. a prófétaság; és világossá válik, milyen kicsiny és nevetséges még az emberi lehetőségeknek ez a legvégső csúcsa is a végtelenül nagyobb Isten előtt.

Az Újszövetségben az események és végleges följegyzésük közötti távolság lényegesen kisebb, mint az Ószövetség legtöbb elbeszélésében. Csak évtizedekről van szó, nem évszázadokról. Ezért a történeti kijelentő szándék lehetősége sokkal nagyobb. Valóban erről is van szó. Az egész Újszövetség üzenetére döntő, hogy Jézus valóban élt, tanított, csodákat tett, meghalt és föltámadt. A feltámadást illetőleg olvassuk el 1 Kor. 15-öt. A szinoptikus evangéliumok írásbeli följegyzését megelőző szájhagyomány is a legnagyobb mértékben konzervatív volt a rabbinikus hagyomány értelmében. De ez mégsem zárja ki Jézus egyes szavainak átalakítását, megrövidítését, összefoglalását, értelmezését. Továbbá eredetileg egyes darabokat adtak tovább, s ezeket csak az evangélisták illesztették nagyobb keretbe. Ez a keret nem követte pontosan a történeti sorrendet. Így nem vagyunk abban a helyzetben, hogy rekonstruálhassuk a Jézusról tudott dolgok pontos történeti egymásutánját. Érdeklődésük köre magának Jézusnak szavai és tettei voltak, és ezek jelentősége az egyház számára. A részek elrendezésében és egy kis kommentálással a három első evangélium már Jézus életének az ősegyház hitéből fakadó értelmezését fejezi ki.

Egyes esetekben nem könnyű már sokszor megállapítani a pontos történeti részleteket. Így mindenekelőtt Jézusnak a feltámadás utáni megjelenéseiről szóló tudósításokban. (Magáról a feltámadásról nincsenek tudósítások; ezt senkilem látta, és ennyiben olykor mint nem „történeti”-t jelölik meg; a „történetiség” fogalma akkor nem a ténybeliségre vonatkozik, hanem a történettudomány módszereivel való megfoghatóságra; megfoghatók, és így ebben az értelemben „történetiek” csak a már feltámadott Úr megjelenései.) Úgy, ahogyan most az evangéliumokban a megjelenésekről szóló tudósításokat olvassuk, nem illeszthetők többé össze egy zárt összképbe. Nyilván a megjelenésekről szóló őshagyomány különböző hagyományi vonalakon,

különböző teológiai szándékok kifejezésére különbözőképpen fejlődött tovább. De ez a többszölamiség nem jogosít fel történeti kételkedésre akár maguknak a megjelenéseknek tényében, akár a szöveg sugalmazott voltában.

A Jézus születéséről és gyermekiségéről szóló fejezet a Lukács-és Máté-evangélium elején nem az ősegyháznak ugyanabból az áthagyományozó tevékenységéből származik, mint az evangéliumi anyag többi része. Mert Jézus gyermekége és rejtett élete iránt nem volt meg ugyanaz az érdeklődés, mint nyilvános élete, halála és feltámadása iránt. A gyermekeségről szóló elbeszélések stílusban és formában is különböznek a többi evangéliumi anyagtól. Viszont a két elbeszélés a gyermekeségről, Lukácsnál és Máténál, egymástól is sokban különbözik. Ezért voltaképpen kijelentési szándékuk kérdését a többi evangéliumi anyag kijelentési szándékára vonatkozó kérdéstől függetlenül kell fölteni. Az újabb kutatás mindjobban fölismeri, hogy mindkét gyermekség-elbeszélésben igen erős teológiai kijelentő szándék is szerepel. Az Úr születésében és gyermekiségében már teljes fénybe kell állítani igazi mivoltát és megváltói feladatát. Ez mindenekelőtt úgy történik meg, hogy a gondolatmenet az Őszövetség sok helyére támaszkodik. Az Őszövetségre való hivatkozás módja Máténál és Lukácsnál más és más. De egyiknél sem zárható ki teljességgel az, hogy magát az elbeszélést is egyes részleteiben talán kevésbé alakították az elmondott események, mint a szem előtt tartott őszövetségi helyek szempontjából. Ez azonban ismét nem bizonyítható kényszerítő erővel egy meghatározott részletre nézve. Az elbeszélések főbb pontjai, tehát mindenekelőtt Jézus szüzi fogantatása és betlehemi születése, mindenesetre történeti tényeknek vannak szánya. Mutatja ezt már Máté és Lukács egyezése, és pedig éppen azért, mert a gyermekkorra vonatkozó elbeszélések sok más dologban olyan különbözők. Tehát a gyermekeségről szóló elbeszéléseket lényegükben történetieknek tekintjük, a részletek történetiségével kapcsolatban azonban bizonyos fenntartással élünk, amint föltételezhetően ilyen volt maguknak az evangelistáknak az ítélete is a rájuk hagyományozott elbeszélésanyaggal szemben. Ugyanakkor mindenekelőtt a Jézusról szóló híradásra figyelünk, amelyet ezek a fejezetek nemcsak mellékes megjegyzésekben, hanem magának az elbeszéléseknek megformálásával is közölni akarnak velünk. Itt van a kijelentés középpontja.

A János-evangélium később íródott, mint a három szinoptikus. Egyes dolgokban ki akarja egészíteni és bővíteni a többi evangélium történeti adatait, mindenekelőtt Jézus vándorlásait és többszöri jeruzsálemi föllépését illetően. Ugyanakkor azonban a történeti kijelentő szándék mellett sokkal erősebben előtérbe lép a már az első evangéliumban meglévő értelmező-szándék. A teológiai értelmezés azonban nem úgy van megoldva, mint ahogyan mi talán ma tennénk, függelékben, vagy a szerző elmékedéseiben eléje téve vagy közbetoldva (ez csak a prólógusban és néhány más helyen fordul elő), hanem rendszeren magának Jézusnak a szájába adva, Jézusnak a negyedik evangéliumban előforduló beszédeit tehát nem szabad magnófolvételnek tekinteni. Legtöbbször valódi jézusi szavak kifejtései és kiépítései. Tehát nemcsak mint Jézus szavait, hanem egyben mint Jézusról szóló szavakat kell értenünk őket. Csak így vettük föl a hallgatásnak és olvasásnak azt a magatartását, amely megfelel a János-evangélium műfajának.

Az Apostolok Cselekedeteinek könyve jó történeti anyagot használ föl, de egyben teológiai értelmezése is akar lenni az Úr föltámadása és újraeljövele közé eső időnek, tehát az „Egyház idejének”. Az értelmezés mindenekelőtt az anyag kiválasztásával és elrendezésével történik. Az Egyház feladata a jó hír elterjesztése az egész világban, tehát a misszió ideje ez. A közölt eseményeken túl tehát nem szabad mellőznünk a könyv átfogóbb üzenetét, mert ez a fődolog, és ez miránk is közvetlenül érvényes.

A felsorolt példákkal még távolról sem jellemeztük a Biblia valamennyi elbeszélő műfaját. De a legfontosabbakat mégis megneveztük, mindenekelőtt pedig azokat,

amelyekhez korunk emberének előbb hozzá kell szoknia, mielőtt megérzi pozitív értéküket. Mert a Biblia egyes kijelentéseit aligha lehetne a ma használatos műfajokban ilyen sűrítve és közvetlenül megtenni.

Meghiítség Istennel

A bibliai műfajok sokfélesége és történeti kötöttsége a Biblia „emberi mivoltának” csak egyetlen arculata. Így most hasonló módon részletezhetnénk más szempontokat is, pl. az életérzés különbségeit, amint ezzel mindegyiknél az Őszövetségben találkozunk. De az elbeszélő műfajok problémái ma a legsürgetőbbek, és ha ebben a birodalomban egyszer világosan látunk, akkor már könnyebben megtaláljuk egyedül is a további utat. Ezért inkább részletesen tárgyaltuk a műfajokat, más kérdéseket viszont már nem érintünk egyenként.

Amit a Bibliában előforduló elbeszélő szövegek műfajaira vonatkozólag olvastunk, az mind a Bibliára mint „emberi szóra” vonatkozik. Más régi szövegek, mondjuk Plátó vagy Thukididesz megértésére vonatkozólag nem lenne alapjában véve egyéb mondanivalónk. De voltaképpen mi történik azon túl, hogy a Biblia emberi szavát emberileg megértjük? Mert hiszen történnie kell valaminek ezen túl is, hogy a Biblia „Isten szava” gyanánt is jelentkezzék számunkra!

Mindenekelőtt azt mondhatjuk, hogy a Bibliában velünk közölt szó „biztos”. A világirodalom sok szövege értelmezi életünket és azt az átfogó isteni misztériumot, amelyen életünk alapul. De a Biblia szövege bizonyossággal értelmezi ezt, mert a belőle hozzánk hatoló emberi szó egyúttal isteni szó is. A Biblián mindig újraéledő hitünk biztonsága nem abból nő ki, hogy a Biblia emberi szó, hanem abból, hogy Isten szava.

Még valami más is járul ehhez: Ha megértjük, amit valaki mond nekünk, akkor egyben megértjük őt magát, a szót is. Megértésünk közvetlenül a kimondott szóra, közvetve azonban ugyanakkor a beszélőre irányul. És valójában fontosabb az emberek egymás közötti megértése, mint egy dolognak a megértése. Egy dolog megértése mindig a személyes megértéshez vezet. A szeretet fölötté áll a megismerésnek. Csakhogy az ember úgy van alkotva, hogy sohasem jutunk el egymás megértéséhez, és nem tudunk ebben tartósan megmaradni, ha mindig újból nem beszélünk „valamiről” és nem értünk meg „valamit”, amit a másik mond. A „valamiről” való beszéd az a térség, amelyben egyedül lehetséges egymás megértése. A „valamiről” való beszéd és ennek megértése az emberi meghittség előfeltétele.

Ez az alapvető törvény érvényes Istennel való viszonyunkra is. Csak úgy jutunk személyes kapcsolatba Istennel, csak úgy értjük meg „Őt”, csak úgy kerülünk egyetértésbe vele, hogy „valamit” mond nekünk és mi megértjük azt, amit mond. Ezt a Bibliában mondja el nekünk, és ezáltal kerülünk meghitt viszonyba Vele. De hogy az Istennel való meghittség továbbra is megleghe-

sen, hogy növekedjék és mindig mélyebbé váljék, ahhoz állandóan meg kell maradnia ebben a térségben: beszélni „valamiről”, hallgatni „valamire”, amit Isten mond nekünk. Ilyen térségül adta nekünk Isten a Szentírást, itt válik maradandóvá Istenhez való személyes viszonyunk. Az itt szóbanforgó „valamin” mitsem változtat, hogy a bibliai szerző szavának vagy Isten szavának tekintem-e a Szentírást. Az értelem azonos marad. Isten pontosan azt mondja nekünk, amit a szerzők akarnak mondani, se többet, se kevesebbet. De hogy nemcsak egy ember mondja ezt, hanem Isten, ez egymagában teljességgel megváltoztat mindent. Plátó gondolatainak olvasásakor megértem azt, amit Plátó írt és eközben a századokon túl bizonyos meghittségbe jutok Plátóval. Megértem őt. De ez annyit jelent, hogy megint egy embert értek meg. Az evilági varázskör nem pattant szét. A Biblia olvasásakor föl pattan. Emberi szót olvasok Megértem. Ugyanakkor megértem az embert, aki írta. De nemcsak őt. Megértem Istent. Egyetértésbe, meghitt viszonyba jutok Istennel. Ez csak a Bibliánál van így és semmiféle más emberi szónál.

Király István

A SZENTÍRÁS ÉS AZ ELMÉLKEDÉS

A mélyebb lelki életre törekvő emberek minden időben megsejtették azt, hogy az elmélkedő imádság útját kell választaniok. Felfedezték azt is, hogy ezen az úton a lelki olvasmánynak vezető szerepe van. De mit olvassunk, melyik az a könyv, amelyikben egészen kiváltságos módon találkozunk az Istennel? A Szentírás az a könyv, amelyik Isten üzenetét tartalmazza, Isten nagy tetteiről beszél és Isten szól általa hozzánk, ezért a lelki olvasmányok között az első és legfőbb helyet foglalja el. Már szent Jeromos ezt mondta róla: aki nem ismeri a Szentírást, — vagyis nem ismeri meg állandó olvasás, elmélkedés révén, — az nem ismeri Krisztust. Aki pedig Krisztust nem ismeri, az Istent sem ismeri meg igazán. Ez a magyarázata annak, hogy a II. Vatikáni zsinat miért buzdít minden hívőt, hogy tanulja meg a Szentírás állandó olvasása által „Krisztus Jézusnak fölséges ismeretét.” (Const.: Dei Verbum, n. 25)

1) Hogy megtaláljuk-e azt, amit keresünk, az attól is függ, hogy **milyen lelkülettel vesszük kézbe a Szentírást, és milyen lelkülettel olvassuk.** Szent Agoston megtérése előtt éveken keresztül vonakodott kezébe venni az Írást, amíg rá nem döbönt arra, hogy a Biblia Isten üzenetét tartalmazza. Attól kezdve úgy tekintette a szent könyveket, mint Isten levelét, amelyet a menygyei hazából írt, száműzetésben élő gyermekeinek, hogy a hazavezető útra